

Vi må produsere mer

Taler

Einar Gerhardsen

Dato

1 januar 1950

Sted

NRK

Omstendigheter

Nyttårstale

1 Kjære lyttere,

Ved forrige årsskifte var tankene våre først og fremst opptatt av sikkerhets- og
5 forsvarsproblemer. Vi hadde en sterk følelse av at vår fred og frihet var i fare.
Med tilslutning av et praktisk talt enstemmig folk, lyktes det for oss i første del
av 1949 å løse sikkerhetsproblemene våre i et samarbeid med de vestlige
demokratier. Så snart Atlanterhavspakten var brakt i havn fikk vi den
avspenningen som verden hadde lengtet etter, og i dag føler vi oss trygge.

10

Vi er ikke lenger fylt av den samme redsel som for ett år siden. Men la oss nå ikke
tro at papiret som Atlanterhavspakten er skrevet på i seg selv gir noen sikkerhet.
Det er den militære organisasjonen som Atlanterhavspakten forutsetter som skal
gi oss freden og sikkerheten. Arbeidet med den er bare så vidt begynt.

15

Norge er et lite og særlig utsatt land. I et samarbeid der store og rikere land er
med, vil Norge motta mer enn det selv kan yte. Men vi er forpliktet til, og vi
ønsker vel også selv, å yte vår del i et felles forsvar. Vi må sette inn det som er
nødvendig for å få fullført gjenreisningen av landet og for å holde oppe det
20 norske forsvaret. Det blir en tung bær å bære fram. Dobbelt tung i en tid da vi
har så mange andre uløste oppgaver.

20

Fra den mannsterke, parlamentariske forsvarskommisjonen foreligger en
innstilling som representanter for alle demokratiske og norske partier står
25 sammen om. Den innstillingen skal nå diskuteres på bredest mulig grunnlag, før
regjeringen og Stortinget tar endelig standpunkt til den. Enhver har rett til, og
oppfordring til, å gi uttrykk for sin mening, også om den går på tvers av

25

kommisjonens innstilling. Men la oss prøve å holde fast ved den sannhet at fred
30 og frihet er verdier som ikke skal måles bare i kroner og ører.

11. januar trer det nyvalgte Stortinget sammen, og med det begynner den andre
fireårsperioden etter krigen. Den første etterkrigsperioden var preget av arbeidet
med omstillingen av vårt samfunn fra krig til fred. Den perioden vi nå går inn i,
35 vil bli preget av arbeidet med omstillingen fra etterkrigs- og krisetid til mer
ordinære arbeids- og samfunnsforhold.

I den fireårsperioden vi har bak oss, har vi gjort unna det grøveste av
gjenreisningsarbeidet. På de fleste områder har vi bygget opp det vi tapte under
40 krigen. Om det står noe tilbake på enkelte områder, så har vi nådd så langt på
andre områder, at vi totalt ligger over førkrignivå. Det går òg klart fram av
produksjonsutviklingen. Produksjonen nå er betydelig større enn før krigen.
Setter vi det samlede produksjonsvolum i 1938 til 100, var det i 1945 nede i 81,
og i 1949 er det kommet opp i 126. Altså en ganske betydelig framgang på fire
45 år, og også en pen økning i forhold til 1938.

Når en har nådd et slikt resultat, skyldes det at gjenreisningen har hatt første
prioritet, og at forbruket av den grunn er holdt nede. Det har derfor vært
nødvendig like til det siste å opprettholde rasjoneringsen av mange
50 forbruksvarer. Nå er de fleste av rasjoneringsene avviklet. Av matvarer må vi
regne med ennå i lang tid å ha rasjoneringsen av kaffe og sukker, og også for
tekstilvarenes vedkommende vil det være nødvendig å opprettholde
rasjoneringsen. Ellers går det mot mer normale forhold når det gjelder
forsyningene.

55 Omstillingen fra krig til fred har kanskje tatt lengre tid enn mange hadde regnet
med. Men den har vel på den annen side gått lettere enn vi trodde. Så står vi
foran omstillingen fra krisetid til mer ordinære forhold. Det kan også komme til
å bli en ganske langvarig, og slett ikke helt smertefri prosess. Det vil for øvrig
60 avhenge mye av oss selv. Avviklingen av rasjoneringsene og andre kriseordninger
er ikke noe problem for andre enn dem som er knyttet til de administrasjoner
det gjelder. De som blir ledige vil sikkert kunne finne beskjeftigelse andre steder.

De som ikke holdt mål under krigen, har nå fått sitt oppgjør med samfunnet, og
65 det alt overveiende antall av dem som har blitt dømt har alt sonet straffene sine.
Fengsler og leirer avvikles og legges ned. Mange av dem som har gjort opp med

samfunnet kan vel enda ha sine vansker å stri med, men med hjelp av alle gode krefter får vi håpe at en vinner over også de vanskene.

70

De største omstillingsvanskene vil vi nok møte i arbeidslivet og i næringslivet. Inntil nå har alt kunnet selges, også om det var dårlig og dyrt. I denne varemangelens tid er det satt i gang mye krisepreget produksjon, surrogatproduksjon kan en gjerne kalle den. Etter hvert som det nå blir bedre tilgang på varer både fra innland og utland, må den produksjonen som ikke har
75 noen berettigelse under normale forhold, og som ikke kan hevde seg i konkurransen, avvikle. Det er ingen grunn til å gråte over en slik utvikling, det er bare et tegn på at forholdene normaliseres.

80 I fjor var det Oslo-kvinner som laget hungerdemonstrasjon blant annet fordi de trodde at de ikke skulle få flekk. I år påstås det at det er en utbredt misnøye med at flekket er for fett. Her har vi kanskje også et bevis for at forholdene er i ferd med å normaliseres.

85 Fra mange hold sies det at vi nå står overfor nye og store vansker som det skal bli hardt å komme igjennom. Jeg tror ikke det er noen grunn til å overvurdere de vanskene.

Vi har fem krigsår bak oss, de var harde og tunge for oss alle, men vi kom da gjennom dem. De første etterkrigsårene har heller ikke vært lette, men vi har kommet igjennom dem òg. Den omstillingsprosessen vi nå må gjennom vil nok også stille krav til oss, men slett ingen urimelige krav. Det vil kreves av oss at vi bruker sunt vett når vi skal vurdere anvendelsen av de ressurser vi rår over, og det vil kreves at vi gjør godt og samvittighetsfullt arbeid hver på vår plass. Det er
95 det hele.

Vi står overfor økonomiske problemer som delvis er av utenriksøkonomisk og delvis av innenriksøkonomisk art. Det utenriksøkonomiske problemet er det alvorligste.

100

I 1949 hadde vi et importoverskudd på 1300 millioner kroner. Vil vi beholde vår levestandard og vår økonomiske uavhengighet, må vi i 1952 få balanse i utenriksøkonomien vår. Den eneste positive måten vi kan klare det på, er å bygge ut våre eksportnæringer. Vi må få mer å selge, og vi må kunne selge til
105 priser som utlandet kan godta.

I tillegg til skipsfarten, som er vår viktigste valutakilde, må vi nytte ut alle de naturlige mulighetene Norge har for produksjon av varer. Varer som enten kan eksporteres, eller erstatte importerte varer. Her stilles det store krav til næringslivets menn. Til deres dristighet, dyktighet og fantasi, og de trenger støtte av alle som er knyttet til næringslivet og arbeidslivet.

Når det gjelder våre indre økonomiske problemer, vil vi i samband med statsbudsjettet stilles overfor spørsmålet om å redusere det beløp som nå går med til å holde prisene på en del forbruksvarer nede. For neste budsjettermin vil det kreves et samlet beløp på 1050 millioner kroner for å holde levekostnadene på det nåværende nivå. Men med det er beløpet kommet så høyt at alle vil forstå at det etter hvert må reduseres. Det vil bety en økning av prisene på visse varer, både for forbrukerne, for bøndene og for fiskerne.

På den annen side må en ha lov til å regne med at frilisten og den økte konkurransen etter hvert vil gi oss lavere priser. De tiltak som må gjøres på dette området må drøftes med representanter for de interesserte organisasjoner, og helst skje i forståelse med dem.

Mange ser kjøpekraftoverskuddet som en alvorlig fare for hele vår indre økonomi. De fleste alminnelige forbrukere har imidlertid ikke noen følelse av at de har noen kjøpekraftoverskudd. I forhold til forbrukerne i sin alminnelighet er det mer et spørsmål om å øke tilgangen på varer, slik at det alminnelige forbrukende publikum kan bruke pengene sine til innkjøp av fornuftige ting. Nyttige, gode og billigere varer. Også overfor dette problem blir altså konklusjonen at vi må produsere mer varer.

For å kunne produsere mer varer må vi sette en større del av arbeidskraften og andre av våre ressurser inn i vareproduserende virksomhet, og her stilles vi overfor et problem der kjøpekraftoverskuddet har hatt og har en uheldig virkning.

Det settes inn penger til arbeider som vi i dag som folk ikke har råd til å utføre. Når bortimot 25 000 arbeidere er beskjeftiget med å reparere og ominnrede bygninger, skjer det til fortrengsel for boligbygging og for annen mer nødvendig produksjon. Det skjer ingen stor skade om en bank eller en forretning må vente noen år med ominnredning av sine lokaler. For det norske folket, og for vår

økonomi, er det viktigere med tømmerhogst og jorddyrking, eller arbeid med framstilling av turbiner eller tekstiler. Det er også viktigere enn å bygge nye veier, jernbaner og idrettsplasser. Det er i de vurderingene vi her stilles overfor at vi har bruk for sunt vett, samfunnsånd, og evne til å se sammenhengen i vår økonomi.

Det klages over dårlig moral på arbeidsplassene, og det er vel så at det ikke er så bra overalt som en gjerne ville ha det. En kan vel finne eksempler på dårlig moral og dårlig innstilling hos overordnede og hos underordnede, på alle slags arbeidsplasser. I fabrikker og verksteder og på byggeplasser, og i alle slags forretninger og kontorer.

Men så rent ille kan det nå allikevel ikke være med effektiviteten. Også her har det gått framover. Produktiviteten i næringslivet steg betraktelig både i 1948 og i 1949. I enkelte næringsgrener har den enda ikke nådd førkrignivået, men sett under ett for alle næringer er den høyere enn før krigen. Produksjonsvolumet per sysselsatt i 1949 var syvåtte prosent høyere enn i 1939, det beste år før krigen. Men vi har mye å ta igjen hvis vi skal innhente det forspranget mange andre land fikk på oss i krigsårene. Derfor er det godt at vi også har eksempler på bedrifter og virksomheter der innsatsen og prestasjonen er mønsterverdige.

For noen uker siden hadde jeg den glede å se Nobø-fabrikken i Trondheim, den bedriften som brant ned pinseaften. Ganske få uker etter brannen klarte denne bedriften, under ytterst vanskelige og i høy grad provisoriske forhold, å fordoble produksjonen av radiatorer. Direktør Ingemann Torp fortalte at det hadde vært en opplevelse å se den iver og interesse som arbeiderne hadde vist, både under oppryddingsarbeidet og etter at produksjonen etter hvert tok til igjen, til å begynne med under åpen himmel.

«I 30 år har dette med samarbeid på arbeidsplassen vært min ulykkelige kjærlighet,» sa direktør Torp, «og jeg har opplevd mange skuffelser. Men så kom det som hendte etter brannkatastrofen til å bli mitt livs store opplevelse.» Dette var ett eksempel. Jeg vet at det fins mange.

Både eksportnæringene og hjemmenæringene må nå innstille seg på å møte en skarpere konkurranse. Skal vi kunne opprettholde full sysselsetting, må vi kunne hevde oss i denne konkurransen. På alle områder ellers er folk nå for tiden så opptatt av konkurranser. Hvorfor ikke la det gå litt sport i arbeidet. Hvorfor

185 ikke ta imot utfordringen fra konkurrentene, og vise at nordmennene også kan
hevde seg når det gjelder produksjon og godt arbeid?

La meg til slutt gjenta: Det vil kreves av oss at vi bruker sunt vett når vi skal
vurdere anvendelsen av de ressurser vi rår over, og det vil kreves at vi gjør godt
190 og samvittighetsfullt arbeid på hver vår plass.

La meg så, på årets første dag, få bringe en hilsen til alle nordmenn hjemme og
ute med takk for all god innsats, og med et oppriktig ønske om at året 1950 blir
et godt år for alle landsmenn, og et godt år for Norge

195

Kilde
regjeringen.no

URI
<https://www.virksommeord.no/tale/vi-ma-produsere-mer>

200

205

210

215

220